Wikipedia

Afrikaans

Afrikaans eli **afrikaansi**[2] on hollannista kehittynyt kieli, jota puhutaan Etelä-Afrikassa ja Namibiassa. Sitä nimitetään joskus myös *die Taaliksi* (suom. *kieli*).[3][4] Afrikaans on nuorin standardisoitu länsigermaanisen kieliryhmän kieli. Se kehittyi 1700-luvun puolivälissä Kapmaan alueella puhutusta hollannin murteesta, **kaphollannista** (holl. *Kaaps Hollands*).[5]

Etelä-Afrikassa afrikaans on valtakieli afrikaanerien ja värillisten (afrikaansiksi *Bruinmense*, *Kleurlinge*) keskuudessa.[6] Värilliset muodostavat noin puolet kaikista afrikaansin puhujista.[7] Maantieteellisesti se on puhutuin kieli Länsi- ja Pohjois-Kapin provinsseissa.[8] Afrikaansista on olemassa kolme päämuotoa: kapafrikaans, Oranjejoen afrikaans ja yleiskielen pohjana ollut *Oosgrens-Afrikaans*. Kapafrikaansia ja Oranjejoen afrikaansia puhuvat pääasiassa värilliset, ja niissä on havaittavissa enemmän englannin ja malaijin vaikutusta.[5]

Afrikaans	
Afrikaansin puhuma-alue	
Oma nimi	Afrikaans
Muu nimi	kaphollanti
Tiedot	
Alue	Etelä-Afrikka Namibia Botswana Lesotho Swazimaa
Virallinen kieli	Etelä-Afrikka Namibia (alueellisesti)
Puhujia	6 miljoonaa
Sija	ei sadan suurimman joukossa
Kirjaimisto	latinalainen
Kielenhuolto	Die Taalkommissie[1]
Kielitieteellinen luokitus	
Kielikunta	indoeurooppalaiset kielet
Kieliryhmä	germaaniset kielet länsigermaaniset kielet
Kielikoodit	
ISO 639-1	af
ISO 639-2	afr
ISO 639-3	afr (http://www-01.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=afr)
	Ohje

Sisällysluettelo

Historia

Afrikaans kehittyi omaksi kielekseen vaiheittain 1700-luvulla Hollannin Itä-Intian kauppakomppanian Kapmaan siirtokunnassa puhutusta kaphollanniksi nimitetystä hollannin murteesta, joka oli saanut vaikutteita paikallisilta khoikhoilta, aasialaisilta orjilta sekä ranskalaisilta ja saksalaisilta siirtolaisilta.[5]

Kielitieteilijät ovat erimielisiä siitä, miten afrikaans kehittyi omaksi kielekseen. Yleensä sen katsotaan eriytyneen omaksi kielekseen brittivallan aikana osittain englannin ja afrikkalaisten kielten vaikutuksesta, kun yhteys entiseen emämaahan, Alankomaihin, oli katkennut eikä siihen kohdistunut enää voimakkaita

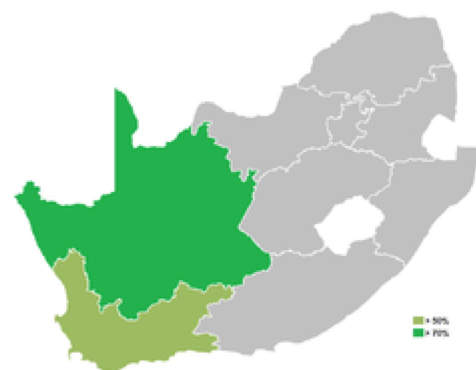
normatiivisia paineita.[9][5] Afrikaansia on pidetty myös seurauksena eri hollannin murteiden konvergenssista ja tasoittumisesta ilman merkittävää ei-eurooppalaisten kielten vaikutusta. Kreolinäkemyksen mukaan afrikaans on puolestaan puolikreolikieli, joka syntyi eurooppalaisen väestön puhuman hollannin ja alkuperäisasukkaiden puhumien hollannin pohjalta syntyneiden pidgin-kielten vuorovaikutuksesta.[10]

Afrikaanse Taalmonument lähellä Paarlin kaupunkia.

Afrikaansin syntymisen tarkkaa ajankohtaa on vaikea määrittää, mutta virallisesti sen olemassaolo tunnustettiin vuonna 1925 kun siitä tuli Etelä-Afrikan unionin toinen virallinen kieli.[5] Kielinä afrikaans ja hollanti kuitenkin muistuttavat toisiaan yhä siinä määrin, että ainakin kirjoitettuina niiden keskenäinen ymmärrettävyys on säilynyt.[9]

Afrikaans oli pitkään syrjitty ja halveksittu kieli: kun buurien asuinalueet joutuivat englantilaisten valtaan ja afrikaaneriälymystö pitäytyi standardihollannissa, afrikaans jäi oppimattoman kansan kieleksi. 1800-luvun loppupuolella buurien kansallisuustunne alkoi voimistua, ja he alkoivat perustaa omia ”kristillis-kansallisia” koulujaan, korostaa afrikaansin luonnetta omana hollannista erillisenä kielenään ja muodostaa itselleen uutta identiteettiä afrikaanereina.[11] *Broederbond* ja kansallispuolue pyrkivät aggressiivisesti levittämään afrikaansin käyttöä hollannin kustannuksella.[12]

Etelä-Afrikan provinssit, jossa enemmistö puhuu afrikaansia äidinkielenään.

Afrikaans sai virallisen kielen aseman englannin rinnalla vuonna 1925. Afrikaansinkielinen Raamattu julkaistiin 1930-luvun alkupuolella, kielen käyttöä kouluissa lisättiin ja useita järjestöjä, kuten *Afrikaanse Taal en Kultuurvereniging* (Afrikaansin kieli- ja kulttuuriseura) ja *Afrikaanse Kultuurvereniginge* (Afrikaansinkielisten kulttuurijärjestöjen liitto), perustettiin.[13]

Kansallispuolueen valtakaudella afrikaansin asema julkisten palveluiden kielenä vahvistui, ja myös englanninkieliset lapset velvoitettiin opettelemaan afrikaansia kouluissa.[14] Mustien eteläafrikkalaisten mielessä afrikaans liittyi maan sortojärjestelmään ja vuonna 1976 Soweton mellakat saivat alkunsa afrikaansin käyttöä kouluissa vastustaneesta mielenosoituksesta.[15][16]

Apartheid-kaudella afrikaansin kielenhuollossa vaikutti *suiwert Afrikaans* -liike (suom. *puhdas afrikaans*), joka vastusti vieraita vaikutteita ja erityisesti anglismeja. Tämän vuoksi afrikaansiin kehitettiin lukuisia uudissanoja englanninkielisten termien välttämiseksi. Afrikaansissa käytetään esimerkiksi sanoja *rekenaar* ja *blitsverkoper* asioista, joille hollannissa käytetään englantiperäisiä lainasanoja *computer* ja *bestseller*.[5]

Vuoden 1994 jälkeen afrikaansista tuli yksi maan 11 virallisesta kielestä,[17] ja sitä puhuu äidinkielenään noin 13 prosenttia maan väestöstä[18]. Rotuerottelun poistuttua afrikaansinkielinen kirjallisuus onkin pyrkinyt tuomaan yleiseen tietoisuuteen afrikaansinkielisten värillisten elämäntapaa, kulttuuria ja kieltä.

Kielinäyte

»Alle menslike wesens word vry, met gelyke waardigheid en regte, gebore. Hulle het rede en gewete en behoort in die gees van broederskap teenoor mekaar op te tree.»

Suomeksi:
»Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Heille on annettu järki ja omatunto, ja heidän on toimittava toisiaan kohtaan veljeyden hengessä.»

(YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 1. artikla) [19]

Kirjallisuus

Langenhoven on kirjoittanut sanat Etelä-Afrikan toiseen kansallislauluun ”Die Stem van Suid Afrika”. Muita tärkeitä kirjailijoita olivat Etienne Leroux, Eugene Marais, W. E. G. Louw ja tuottelias, monipuolinen Uys Krige. Monet afrikaansinkieliset kirjailijat, kuten Suomessakin tunnettu André Brink, ovat kirjoittaneet sekä englanniksi että afrikaansiksi. Brink kuului niin sanottuihin Sestigers-kirjailijoihin eli kuusikymmenlukulaisiin, jotka toivat afrikaansinkieliseen kirjallisuuteen avoimet seksuaalisuuskuvaukset, yhteiskunnallisen realismin ja modernistisen kerronnan. Runoilijoista Breyten Breytenbach osallistui apartheidin vastaiseen taisteluun ja joutui kahdeksaksi vuodeksi eteläafrikkalaiseen vankilaan.

Tunnettuja afrikaansin puhujia

- Arnold Vosloo
- Charlize Theron
- Frantz Kruger
- Frederik de Klerk

Lähteet

1. Taalkommissie (http://akademie.org.za/tuisblad/index.php?option=com_content&task=view&id=4&Itemid=30) *akademie.org.za*. Die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns. Viitattu 3.3.2012.
2. Korhonen, Mikko: *Kielen synty*, s. 60. Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö, 1993. ISBN 951-0-18519-1.
3. MOT Kielitoimiston sanakirja 1.0 "afrikaans hollannista kehittynyt Etelä-Afrikan buurien puhuma kieli."
4. Wallace G. Mills: Origins of Afrikaner Nationalism (http://husky1.stmarys.ca/~wmills/course322/11Afrikaner_natm.html) *husky1.stmarys.ca*. (englanniksi)
5. Keith Brown, Sarah Ogilvie (toim.): ”Afrikaans”, *Concise encyclopedia of languages of the world*, s. 71–72. Elsevier, 2009. ISBN 0080877745. Teoksen verkkoversio (http://books.google.com/books?id=F2SRqDzB50wC) (viitattu 2.9.2010). (englanniksi)
6. ”1. Home language”, *Census 2001: Primary tables South Africa*. Statistics South Africa. Report No. 03-02-04 (2001). Teoksen verkkoversio (http://www.statssa.gov.za/census01/html/RSAPrimary.pdf) (PDF) (viitattu 31.8.2010). (englanniksi)
7. Orville Boyd Jenkins: The Coloureds of Southern Africa (http://www.mixedfolks.com/africa.htm) *mixedfolks.com*. Elokuu 1996. MixedFolks.com. Viitattu 9.10.2009. (englanniksi)
8. Table: Census 2001 by province, language, population group and gender (http://www.statssa.gov.za/timeseriesdata/pxweb2006/Dialog/varval.asp?ma=Language%20by%20province&ti=Table%3A+Census+2001+by+province%2C+language%2C+population+group+and++gender.&path=../Database/South%20Africa/Population%20Census/Census%202001%20-%20NEW%20Demarcation%20boundaries%20as%20at%209%20December%202005/Provincial%20level%20-%20Persons/&lang=1) Statistics South Africa. Viitattu 31.8.2010. (englanniksi)
9. Anhava, Jaakko: *Maailman kielet ja kielikunnat*, s. 60. Gaudeamus, 2005. ISBN 951-662-734-X.

10. Anhava, s. 204
11. History of South Africa: Vereeniging and Union: AD 1902-1910 (http://www.historyworld.net/wrldhis/PlainTextHistories.asp?groupid=588&HistoryID=aa62&gtrack=pthc) *Historyworld*. Viitattu 17.7.2009. (englanniksi)
12. The Origin and History of the Afrikaans Language (http://web.archive.org/web/20060703113248/http://about-south-africa.com/html/afrikaans.html) *web.archive.org*. Viitattu 8.7.2009. (englanniksi)
13. The Origin and History of the Afrikaans Language (http://web.archive.org/web/20060703113248/http://about-south-africa.com/html/afrikaans.html) (Sivu Archive.orgin arkistosta) About South Africa. Viitattu 4.2.2010. (englanniksi)
14. Koivuporras, Kirsi: *Rotuerottelun perintö. Etelä-Afrikan ja Rhodesian vähemmistövaltojen vaikutukset ihmisten käsityksiin ja tulevaisuuskuviin ensimmäisten vapaiden vaalien alla*, s. 29–30. Yleisen historian pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto, 2009. Teoksen verkkoversio (http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu03746.pdf) (viitattu 13.7.2009).
15. Matt McAulay: The Soweto Riots (http://www.ccds.charlotte.nc.us/History/Africa/save/mcaulay/mcaulay.htm) Charlotte Country Day School. Viitattu 9.8.2007. (englanniksi)
16. Charlayne Hunter-Gault, CNN Johannesburg Bureau Chief: Inside Africa: Soweto Uprising Remembered (http://archives.cnn.com/2001/WORLD/africa/06/15/inside.africa/) 15.6.2001. CNN. Viitattu 9.8.2007. (englanniksi)
17. What are the 11 official languages of South Africa? (http://translate.org.za/content/view/14/63/) Translate.org.za. Viitattu 17.10.2007. (englanniksi)
18. South Africa (https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sf.html) 19.7.2007. CIA - The World Factbook. Viitattu 15.8.2007. (englanniksi)
19. Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusvaltuutetun toimisto (https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=afk)

Aiheesta muualla

Germaaniset kielet

afrikaans · alasaksa · englanti · friisi · fääri · gootti · hollanti · islanti · jiddiš · luxemburg · norja · ruotsi · saksa · tanska · yola